

КЛІМНЬОВА

Таїсія Олександрівна
tklimnyova@gmail.com

УДК 343.13

ПРОБЛЕМИ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НОРМ НАЦІОНАЛЬНОГО
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ПРАВА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУPROBLEMS OF ADAPTATION TO THE NORMS OF NATIONAL CRIMINAL-
PROCEDURE LEGISLATION TO THE LAW OF THE EUROPEAN UNIONстудент, НІОУ ім.
Ярослава Мудрого

У статті проаналізовано аспекти проблематики інтернаціоналізації норм національного кримінального процесуального законодавства до права Європейського Союзу. Було визначено, що інтернаціоналізація норм національного кримінального процесуального законодавства до законодавства Європейського Союзу – це довгий та детальний процес, який полягає у всебічному реформуванні вітчизняного кримінального процесуального законодавства та поступовому його приведенні у відповідність до європейських стандартів із урахуванням найбільш актуальніших проблем у секторі кримінальної юстиції. Оскільки інтернаціоналізація законодавства є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що, в свою чергу, є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики, у статті також були розкриті основні та найбільш ефективні способи зближення нашої національної системи із європейською.

В статье проанализированы аспекты проблематики интернационализации норм национального уголовно-процессуального законодательства к праву Европейского Союза. Было определено, что интернационализация норм национального уголовно-процессуального законодательства с законодательством Европейского Союза - это долгий и детальный процесс, который заключается во всестороннем реформировании отечественного уголовно-процессуального законодательства и постепенном его приведении в соответствие с европейскими стандартами с учетом наиболее актуальных проблем в секторе уголовной юстиции. Поскольку интернационализация законодательства является приоритетной составляющей процесса интеграции Украины в Европейский Союз, что в свою очередь является приоритетным направлением украинской внешней политики, в статье также были раскрыты основные и наиболее эффективные способы сближения нашей национальной системы с европейской.

The article analyzes some problem aspects of internationalization of the national criminal-procedural legislation norms to the law of the European Union. It was determined that the adaptation of the norms of the national criminal-procedural legislation to the legislation of the European Union is considered to be a long and detailed process, which consists of a comprehensive reforming of the domestic criminal-procedural legislation and its gradual alignment with European standards, taking into account the most urgent problems in the criminal justice sector. As the internationalization of legislation is a priority component of the process of Ukraine's integration into the European Union, which in turn is a priority area of Ukrainian foreign policy, the article also revealed the main and most effective ways of bringing our national system closer to the European one.

Ключові слова: інтернаціоналізація, кримінально-процесуальне законодавство, європейські стандарти, прецедентна практика ЄС, кримінальна юстиція

Ключевые слова: интернационализация, уголовно-процессуальное законодательство, европейские стандарты, прецедентная практика ЕС, уголовная юстиция

Keywords: internationalization, criminal procedural law, European standards, EU case law, criminal justice

ВСТУП

Проблеми інтернаціоналізації норм національного кримінального процесуального законодавства до права Європейського Союзу (далі – ЄС) зумовлене швидким розвитком зовнішньополітичних відносин України з іншими державами. Як ми бачимо, наша країна намагається зорієнтуватися у навколишньому оточенні та вирішити, якими будуть її міждержавні стосунки. Чітко простежується прагнення нашої держави до євроінтеграції, що насамперед зумовлене її історією та геополітичним становищем. Більше того, це дійсно є стратегічною метою нашої країни, адже інтеграція являє собою один із способів реалізації національних інтересів та затвердження у світовому просторі. Це новий шлях до позитивних змін у всіх сферах суспільного життя, а саме демократичних перетворень, які потребують гармонійного розвитку економічної, політичної та правової систем. Ратифікація Законом України від 16 вересня 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, створила засади для нового, наступного, стратегічного процесу у всіх сферах життєдіяльності сучасного українського суспільства, що нарешті має затвердити та поширити європейські цінності та стандарти демократії, верховенства права, поваги до прав людини та основоположних свобод. Ці перетворення, насамперед, спрямовані на здійснення влади в інтересах українського народу, держава має стати більш організованою та відповідати волі народу, гарантувати та забезпечувати дотримання загально визнаних прав та свобод людини і громадянина.

Інтернаціоналізація норм національного кримінального процесуального законодавства до права Європейського Союзу передбачає собою втілення євроінтеграційних прагнень нашої країни, яке вимагає чисельних перетворень у більшій кількості сфер суспільного життя. Справа у тому, що інтернаціоналізація законодавства передусім іншим інтеграційним процесам, оскільки саме завдяки їй досягається наближення, тобто пристосування національного законодавства до законодавства ЄС. Дане зобов'язання є закріпленим у Преамбулі до Угоди про асоціацію з ЄС, що вимагає поступової інтернаціоналізації законодавства нашої держави до *acquis* ЄС та ефективне їх виконання. [5] Головними напрямками інтернаціоналізації є правове співробітництво, боротьба із легалізацією коштів та фінансуванням тероризму, співробітництво у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, боротьба зі злочинністю та корупцією, а також співробітництво у боротьбі з тероризмом.

Навіть аналіз останніх досліджень і публікацій відомих вчених в науці кримінального процесу та у сфері міжнародного права, як О.Г. Шило, О.М. Синюк, Т.І. Фулей та О.А. Вакулік уважають, що тема проблематики інтернаціоналізації норм національного кримінального процесуального законодавства до права Європейського Союзу на даний час є актуаль-

ною та достатньо нерозв'язаною, що потребує ґрунтовного дослідження.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні проблеми та встановлення шляхів інтернаціоналізації норм національного кримінального процесуального законодавства до права Європейського Союзу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань та нормативно-правові акти національного законодавства та європейського співтовариства.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення вимог законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

На даний час розвитку нашої країни спостерігається поширення стратегічного курсу до євроінтеграції, оскільки європейський вибір потребує відповідності політичного, економічного та правового просторів міжнародним стандартам, які діють у європейській спільноті. За наявності такої мети, існує необхідність у спрямуванні розвитку правової реформи таким чином, щоб вона базувалася на найбільш досконалому світовому законодавстві, яке формувалось протягом тривалого часу і відображає досвід багатьох країн. Уже зараз при виконанні поставлених Європейським Союзом вимог нараховується значна кількість проблем, вирішення яких є необхідним для успішного виконання мети.

Ми повністю поділяємо думку О.М. Синюк про те, що дослідження проблем інтернаціоналізації норм національного кримінального процесуального права до права Європейського Союзу обумовлено науковими та практичними завданнями із приводу формування кримінального процесуального законодавства та правозастосовної діяльності з характерною для України орієнтацією на європейські та міжнародні стандарти ведення кримінального процесу та загальнолюдські правові цінності. [4] Насамперед, науковий характер завдань обумовлюється недосконалістю теоретичних положень щодо процесу інтернаціоналізації норм національного кримінального процесуального права до стандартів Європейського Союзу. Дане питання є досить недопрацьованим через відносну недавність виникнення цієї проблеми. Мається на увазі те, що прийнявши рішення щодо інтеграційного руху до членства в ЄС, Україна взяла на себе зобов'язання адаптувати національне законодавство до норм ЄС. Перші спроби даного руху були визначені ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та державами-членами ЄС у червні 1994 р.. Хоча зазначена угода набрала чинності у березні 1998 р., саме цю дату вважають початком процесу інтернаціоналізації законодавства України до законодавства ЄС. Через недостатність зазначених наукових розробок спостерігається поява нових положень без відповідного аналізу історичних зв'язків в системі існуючого кримінального процесуального права, що породжують певну дискусійність та невизначеність з приводу

зазначеної проблематики. Що стосується практичного питання, то головним завданням у даному аспекті є стан запровадження європейських стандартів кримінального процесу на національний рівень та засоби, за допомогою яких реалізується дане введення та ефективне використання. Чітко простежується колізійне викладення кримінального процесуальних норм у зв'язку із відсутністю достатнього правового забезпечення європейських стандартів провадження у кримінальних справах.

Зазначаючи шляхи інтернаціоналізації норм кримінального процесуального законодавства, слід зазначити, що одним із найважливіших та найбільш ефективним способом зближення нашої національної системи із європейською є запровадження та використання прецедентної практики Європейського Союзу з прав людини (далі – ЄСПЛ). Діяльність ЄСПЛ відіграє важливу роль у забезпеченні реалізації засад кримінального процесуального права на теренах України, трансформації та пристосування української правової системи до існуючих стандартів Ради Європи [1]. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права зазначає, що кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення на такі гарантії на основі цілковитої рівності: бути терміново і докладно повідомленим мовою, яку він розуміє, про характер і підставу пред'явленого йому обвинувачення; мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту і спілкуватися з обраним самим ним захисником; захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним захисника; якщо він не має захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного захисника в будь-якому разі, коли інтереси правосуддя того вимагають, безоплатно для нього в усякому такому випадку, коли у нього немає достатньо коштів для оплати цього захисника.[3] Справа у тому, що Рішення ЄСПЛ мають фундаментальне значення для практичного втілення засад кримінального процесу відповідно до чинного Кримінально-процесуального Кодексу України (далі – КПК). Ст. 11 КПК встановлює, що під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної людини, які є одними із найголовніших прав європейського товариства у будь-якій сфері. До рішень ЄСПЛ у сфері кримінальної юстиції слід віднести: Справа «Алієв проти України», у якій заявник скаржиться на несправедливе звинувачення (ст. 2 Конвенції), незаконне затримання (ст. 5 Конвенції), на неналежне кримінальне провадження у справі (ст. 6), окрім того скаржиться, що українські суди не забезпечили йому можливості скористатися ефективними засобами захисту, які гарантується ст. 13 Конвенції і на умови утримання у камері. Справа «Салов проти України», у якій заявник скаржиться на порушення ст. 5 Конвенції щодо права затриманої особи постати перед судом і порушення свого права на справедливий суд тощо [3]. У свою чергу, О.В. Константій дуже влучно зазначає, що практику Європейського суду можна вважати офіційною формою інтерпретації основних (невідчужуваних) прав кожної людини, закріплених і гарантованих Конвенцією, яка є частиною національного законодавства, та у зв'язку з

цим – джерелом законодавчого правового регулювання і правозастосування в Україні [6, с. 34]. Таким чином, введення та посилення застосування практики ЄСПЛ у кримінальне провадження дасть змогу підвищити усталений механізм захисту прав та охоронюваних законом інтересів європейськими стандартами. Затвердження практики ЄСПЛ джерелом українського права є неминучим процесом адаптації національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу у формі видання нормативно-правових актів, які базувались би на певних нормах права європейської спільноти.

Також, сучасне правове регулювання порядку здійснення кримінального провадження на національному рівні та правозастосовна практика органів досудового розслідування та суду дозволяє виокремити пріоритетні напрями у сфері кримінальної юстиції. Значну увагу потрібно приділити таким напрямкам, як незаконне переправлення через державний кордон нелегальних мігрантів, торгівля людьми і вогнепальною зброєю та незаконний обіг наркотиків; контрабанда товарів; економічні злочини, зокрема злочини у сфері оподаткування; корупція як у приватному, так і в державному секторі; підробка документів; кіберзлочинність. [7] Дані проблеми іменуються *inter alia* та передбачаються у ст. 22 Угоди про асоціацію з ЄС [5]. Ми впевнені, що зазначені проблематичні питання, які на даний час є досить актуальними та першочерговими для вирішення потребують, перш за все, усталеного та чіткого законодавчого закріплення. Це є необхідним визначити та створити належні правові основи боротьби із цими передбаченими діями. Наприклад, прийняття відповідних нормативно-правових актів дасть змогу утворити певні контакт-центри з метою повідомлення про випадки скоєння злочинів, удосконалити процесуальні механізми щодо збирання доказів в електронній формі, запровадження діяльності окремих інформаційних сервісів та центрів, які будуть ідентифікувати та блокувати інформаційні ресурси з метою подолання кіберзлочинності. Також, запровадження режиму реалізації європейських стандартів здійснення кримінального процесу створить умови для підвищення кваліфікації співробітників правоохоронних органів, а у подальшому послугу підвалиною для удосконалення та зміни професійної правосвідомість працівників правоохоронних органів і судді шляхом формування правозастосовної практики, що відповідає вимогам Конституції України, орієнтованої на дотримання європейських цінностей і стандартів, а також практики Європейського суду з прав людини.

ВИСНОВКИ

Таким чином, інтернаціоналізація законодавства України до законодавства Європейського Союзу є довгим та детальним процесом, який полягає у всебічному реформуванні вітчизняного кримінального процесуального законодавства та поступовому його приведенні у відповідність до європейських стандартів із урахуванням найбільш актуальніших проблем у секторі кримінальної юстиції. Дана інтеграція передбачає не тільки готовність до змін у зазначеній сфері через створення та постійну розробку теоретичних

концепцій інтернаціоналізації норм кримінального процесуального законодавства України до стандартів ЄС, а й дійсне виконання певного кола питань, яке базується на постійному спостереженні за правозастосовною практикою із метою встановлення її відповідності європейським стандартам у галузі захисту прав людини та здійснення правосуддя.

Список використаних джерел

1. Вакулік О.А. Шляхи адаптації кримінального процесуального законодавства України до міжнародних стандартів. *Вісник Пенітенціарної Асоціації України*. 2017. №2.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 07.05.2018)

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 07.05.2018)

4. Синюк О.М. Адаптація норм національного

кримінально-процесуального законодавства до права Європейського Союзу: Постановка та дослідження проблеми в Україні. Тези міжнародної наукової конференції: «Проблеми реформування судочинства в Україні» *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. 174, число 2(18).

5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони Україна; Європейський Союз, Євратом; Угода, Список, Міжнародний документ від 27.06.2014 (дата звернення: 07.05.2018)

6. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів: 2-ге вид., випр. і допов. Київ, 2015. 208 с.

7. Шило О.Г. Проблеми адаптації кримінального процесуального законодавства України до права Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України* 2016. № 2 (85).